

Kalastuslain uudistamista koskeva kuulemistilaisuus 24.3.2010
Kalastusoikeudet ja kalastuksen säätely Tenojoen vesistöissä
Heikki Niittyvuopio
Utsjoen kalastusalue

Lohenkalastuksella on suuri merkitys Tenojokilaakson väestölle. Se on ollut merkittävä osa saamelaiselinkeinojen kokonaisuudesta ns. saamenleivästä. Tenon lohi on muodostanut jokilaaksoon elävän saamelaiskulttuurin muiden saamelaiselinkeinojen rinnalla.

Tenojoen kalastuspiirin alueella on voimassa vuonna 1989 Suomen ja Norjan Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehty sopimus ja siihen liittyvä kalastussääntö. Tenon säännön asuinpaikkarajoitukse perusteella kalastusoikeuden haltijat voidaan luokitella viiteen eri kalastusoikeustyyppiin.

1. Tenojoen jokilaaksossa vakinaisesti asuvat kalastusoikeuden omistajat.
2. Muualla asuvat kalastusoikeuden omistajat , jotka ovat saaneet oikeutensa suoraan perintönä paikalliselta asukkaalta.
3. Tenojoen jokilaaksossa vakinaisesti asuvat kiinteistöperusteista kalastusoikeutta omistamattomat.
4. Muualla asuvat kiinteistöperusteisen kalastusoikeuden omistajat.
5. Virkistyskalastajat

Valtiosopimuksen linjaus tulee huomioida Suomen kalastuslakia uudistettaessa.

Tämä koskee erityisesti ajankohtaa ja siitä eteenpäin, jos ja kun Tenojoen kalastussääntö irtisanotaan jomman kumman sopijaosapuolen toimesta ja tulee uusi Eu- säädösten mukainen kalastussääntö.

Voimassa oleva sivuvesisääntö on vuodelta 1990 ja se koskee Tenojoen sivuvesiä ”niin pitkälle kuin lohi nousee”. Muissa kuin lohipyntöissä tunturi- ja erämaajärvisissä kalastusta säädellään valtiokohtaisella kalastuslainsäädännöllä.

Uudistettavaan kalastuslakiin tulee tuleen hirjata edellä sanottujen 1 ja 2 kalastusoikeustyyppien oikeudet Suomen ja Norja valtiosopimuksen, ” Tenojoen kalastuspiirin kalastussäännön” periaatteen mukaisesti.

Voimassa olevan kalastuslain 12§:ssä säädetään, että Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnassa vakinaisesti asuvilla, jotka harjoittavat ammattikalastusta, kotitarvekalastusta tai luontaiselinkeinoja , on kuitenkin oikeus saada korvauksetta lupa kalastuksen harjoittamiseen mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla.

Tenojoen sivuvesistöalueelle ja Näätäjäjärven lohenkalastusalueelle vuodesta 2002 luvat on annettu vuodeksi kerrallaan ja vesistökohtaisia rauhoituksia on lisätty.

Tilanne kalastusvesillä. on tämän lainkohdan säätämisestä paljon muuttunut.

RKTL:n selvityksen mukaan yllä tarkoitettu kalastus ei ole ollut luonteeltaan kalastuslaissa tarkoitettua kotitarvekalastusta.

RkTL:n tutkimuksen tiedustelun mukaan ylälappilaisten kalastus Tenojoen sivuvesistöissä on ollut yleiskalastusta 32%. Enemmistö kalastajista ilmoitti (60%) kalastuksensa liittyvän harrastukseensa.

Jos tätä kalastusoikeutta ei ole tarkoituksenmukaista kokonaisuudessaan kalastuslaista poistaa, niin ainakin Tenon arvokkaan lohikannan suojelemiseksi tämä kalastusoikeus ulkopaikkakuntalaisilta tulee kieltää kaikissa Tenojoen sivuvesistöissä johon lohi nousee kutemaan tai ne ovat tärkeitä lohenpoikasten kasvuvesistöjä.

Kalastuslain 18 §:n perusteella yhteisen vesialueen osakas saa ilman muiden osakkaiden suostumusta antaa toiselle luvan vastiikkeetta tai vastiketta vastaan käyttää hänelle yhteisellä vesialueella kuuluvaa kalastusoikeutta.

Tenojoen vesistöalueella kalastusoikeuden siirtoa tulee rajoittaa .

Kalastusoikeuden siirrot esim. Utsjoen kirkonkylän osakunnan vesialueelle suhteellisesti kohdistuvat noin 60 %:sti parhaimpaan lohennousukauteen, eli heinäkuulle ja toisaalta siirtojen määrä on lisääntynyt.

Vaikka lohienkalastuksen sääntelylle on vahvat perusteet, lohensuojelu tulee toteuttaa huomioimalla saamelaisten perustuslailliset oikeudet kieleen, kulttuuriin ja elinkeinoihin sekä tulee turvata erityisesti paikallisten tilanomistajien perustuslailliset kiinteistö-oikeudet

Tenojoen kalastussääntö antaa niille ulkopaikkakuntalaiselle kalastusoikeudet , jotka ovat saaneet oikeutensa suoraan perintönä paikalliselta asukkaalta.

Kalastussäännön kyseisen periaatteen mukaisesti olisi kohtuullista, että kalastusoikeus olisi mahdollista siirtää perhe- ja ruokakuntaehtaisesti esimerkiksi kantatilan sisällä.

Tenojoen vesistön sadealueella kalanistutus on kielletty. Tenojoen kalastussääntö rajaa kalavesien hoidon vesistöalueen sisälle. Käytännössä kalavesiä kunnostetaan siirto- ja täydennysistutuksilla. Kalojen vesistöalueen sisäiseen siirtoistukseen tai kalamädin haudontaan tarvitaan Suomessa maa- ja metsätalousministeriön lupa.

Tenojoen vesistöalueella on arvokkaita tunturi rautujärviä ennallistettu siirtoistutuksilla ja tällä menettelyllä on saatu hyviä emokalajärviä, joista edelleen voidaan rautuja siirtää lähialueen järviin.

Utsjoen kalastusalue esittää uuteen kalastuslakiin kirjattavaksi, että Tenojoen kalastussäännön mukaiset kalanhoito- ja istutustoiminta sallitaan ja lupaviranomaisena olisi Tenon säännössä määritelty lupaviranomainen.

Utsjoen vesipiirirajankäynti aloitettiin 11.6.1963 ja se ei ole loppuunsaatettu lohkokunnan yhteisten vesialueiden osalta.

Veikko O Hyvösen mukaan , erityisperusteiset kalastusoikeudet Suomen lainsäädännön perusteella olisi pitänyt selvittää toimituksessa viran puolesta. ja tämä selvitystyö jäi asianosaisten ja tuomioistuimen tehtäväksi oikeudenkäynnissä.

Me Tenojokivarren kantatilojen omistajat olemme saamelaisina ja alkuperäiskansan jäsenenä harjoittaneet Tenon kalastusta elinkeinona osana saamelaiskulttuuria jo vanhoista ajoista asti. Ensimmäiset asikirjoihin ja oikeudenkäynteihin perustuvat oikeudet ovat lapinkylän osakkudesta, verollepanosta (suolakilomäärä) ja sitten kantatilan omistuksen perusteella.

Valtio on luovuttanut saamelaisille uudistiloja , joihin kauppakirjan mukaan sisältyy oikeus kalavesiin Tenoojoelle sekä tunturijärviin ja muihin kalavesiin.

Edellä sanottuun viitaten Utsjoen kalastusalue pitää tärkeänä, että paikkakuntalaiset voivat käyttää heille kuuluvia laillisia oikeuksia kalastukseen niin, että kalavesiin kulkemiin mahdollistetaan ja että kalastuksen edellytykset turvataan perustamalla tilojen peustamisen asiakirjojen mukaisiin kalavesiin tilakohtainen rantautumispaikka, johon voidaan rakentaa myös asianmukainen säänsuoja (tukikohta).

Muutama sana myös Tenojoen kalakorvauslaista (501/1991).

Korvauslain valmistelussa eduskunnan laki- ja talousvaliokunnassa todettiin, että merkittävä osa Tenojoen kalastusta koskevien rajoitustoimenpiteiden aiheuttamista menetyksistä on tapahtunut ennen vuotta 1972.

Valiokunnassa esitettiin, että kohtuus ja oikeudenmukaisuus edellyttäisivät sitä, että myös ennen vuotta 1972 syntyneitä vahinkoja tulee korvata.

Viime vaiheessa hallituksen esitys voitti äänestyksensä muutosesityksen äänin 7-6 ja valiokunnan mietintöön otettiin lausunto, jossa valiokunta edellytti hallituksen selvittävän, onko ennen vuotta 1972 syntynyt merkittävä taloudellinen vahinko sellainen, että se kohtuussyistä olisi korvattava. Tätä selvitystä eduskunnalle ei ole annettu.

Utsjoen kalastusalue toivoo, että maa- ja metsätalousministeriö tai muu valtiollinen vastuuviranomainen ryhtyy toimenpiteisiin kyseisen selvitystyön käynnistämiseksi.

Vaikka lohenkalastuksen sääntelylle on vahvat perusteet, lohensuojelu tulee toteuttaa huomioimalla saamelaisten perustuslailliset oikeudet kieleen, kulttuuriin ja elinkeinoihin sekä tulee turvata erityisesti paikallisten saamelaisten omistamien uudistilojen perustuslailliset luovutuskaupparjaan merkityt kiinteistö-oikeudet, myös kalastusoikeuksien osalta.

Jotta puheenvuoroni ei jäisi kylmänkalseaksi niin lopuksi otan pohdiskeltavaksi kalastusoikeuden omistajien ja matkailun vuorovaikutuksen, toki pintaraapasuna vain ja diplomattisesti.

Oikeudenmukaisuus ja kohtuullisuus ovat hyvin tärkeitä perusarvoja elämässä.

Jos tenon lohenkalastuksen säätelyssä yksistään rajoitetaan paikallisten saamelaisten verkko-, pato- ja kulkutuskalastusta paremman tuottoperusteisen kalastusmatkailun hyväksi kalastusoikeuden omistajia kuulematta ja mitään korvaamatta niin ollaan silloin pahasti väärällä tiellä, koska se on epäoikeudenmukaista ja kohtuutonta tulonsiirtoa pienosaiselta paikallisväestöltä tulevaisuudessa enenevässä määrin maailmanlaajuisesti kehittyvälle matkailulle, jolla ei ole kasvoja, eikä persoonaa.

Nykysäännösten ja menettelyn mukaan paikalliset yksityiset vesioikeuden omistajat Tenojokilaaksossa ovat voimattomia kalastuksen ohjaamiseksi ja omien vesialueiden sekä kalastusoikeuksien hyödyntämiseksi, vaikka kalastuslain 2 luvussa 5 §:ssä on kirjoitettu ” Oikeus harjoittaa kalastusta ja määrätä siitä kuuluu vesialueen omistajalle, jolleitä oikeutta ole luovutettu toiselle ja jollei jäljempänä tässä laissa muuten säädetä”.

Kalastusta Tenolla voidaan säädellä sopimusta muuttamatta Tenojoen kalastuspiirin kalastussäännön asetuksen 7 artiklan perusteella..

Norjassa Tenon kalastushallintoa ollaan muuttamassa paikallishallinnoksi, jonka edustajistoon kalastusoikeuden omistajat saavat enemmistön, eli se merkitsee sitä, että Norjassa kalastusoikeuden omistajat saavat kuntaedustajien lisäksi Tenon paikalliseen kalataloushallintoon yksinkertaisen enemmistön.

Jotta myös Suomessa otettaisiin askel lähemmäksi Norjan tapaa hoitaa paikallisesti asiota, niin Utsjoen kalastusalue esittää, että Utsjoen kalastusalue on mukana, kun Suomessa tehdään valmistelutyö koskien Tenon kalastussopimuksen 7 artiklaa. Lisäksi kalastusalue voi nimetä edustajan asiantuntijaksi myös varsinaisiin neuvotteluihin.

Läheisyysperiaate on myös Eu:n hyväksymä menettelytapa ja toki se sopii myös meille Tenojokilaakson paikallisväestölle.

Tenojokilaakson yhteisten vesialueiden osakaskuntia arvostellaan passiivisiksi, me olemme valmiita rakentamaan yhteistyöhön Tenon arvokkaan lohikannan hoitamiseksi ja suojelemiseksi, kunhan meidät osallistetaan työhön, joka meille kuuluu.